

ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Мета: формування уявлення щодо сутності та класифікації іноземних інвестицій; з'ясування сутності міжнародної інвестиційної діяльності, характеристика суб'єктів та об'єктів інвестиційної діяльності; визначення мотивації партнерів з інвестиційної діяльності.

План

1. Економічна сутність та класифікація іноземних інвестицій
2. Сутність міжнародної інвестиційної діяльності, характеристика суб'єктів та об'єктів інвестиційної діяльності.
3. Мотивація партнерів з інвестиційної діяльності.

Основні терміни і поняття

Інвестиційна діяльність, іноземне інвестування, прямі інвестиції, портфельні інвестиції, міжнародна інвестиційна діяльність.

Виклад матеріалу теми

1. Економічна сутність та класифікація іноземних інвестицій

Інвестиційна діяльність завжди викликає увагу та інтерес збоку учасників міжнародних економічних процесів. Це зумовлено тим, що ефективно інвестування складає основу глибинних засад розвитку господарської діяльності та є визначальним для економічного піднесення країни загалом. Розквіт і поширення іноземних інвестицій у світі пов'язаний у першу чергу з посиленням процесів глобалізації у сфері економіки та бізнесу. Крупні компанії часто розгалужуються і вкладають гроші в компанії, розташовані в інших країнах. Це сприяє відкриттю нових підприємств, залученню більш дешевої робочої сили, збільшенню обсягів виробництва та зменшенню податків в іншій країні. Вливання інвестицій в іншу країну можливе та доцільне, якщо іноземна компанія має особливі технології, доступ до ресурсів та продуктів, які цікавлять інвестора. Загалом, наявність іноземних інвестицій в країні є корисною ознакою, яка часто приводить до збільшення робочих місць та доходів. Чим більше інвестицій надходить до країни, тим більше іноземних країн вважають цей регіон економічно надійним та сприятливим.

Будь-яке вкладення фінансових коштів для збільшення капіталу, яке пов'язане з ризиком, має назву інвестування. Інвестування поділяється на внутрішнє, зовнішнє та іноземне. У свою чергу *іноземне інвестування* – це інвестиційна стратегія, яка передбачає залучення світових глобальних інвестицій як складової інвестиційного портфеля. Інвестиції поєднують у собі всі види майнових та інтелектуальних цінностей, які вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, у сферу бізнесу з метою отримати прибуток або досягти соціального ефекту. Історично, людей цікавили поняття інвестицій, капіталу, їх рух, накопичення, роль та сутність. Розглянемо думки економічних вчених різних шкіл та напрямків відносно категорії «інвестиції».

Наукові школи, напрямки, течії, вчені	Сутність категорії
Ранні меркантилісти	Капіталовкладення у виробничу галузь є більш ефективним та прибутковим ніж у галузь торгівлі.
Пізні меркантилісти	Гроші повинні бути у русі, виступати засобом інвестування та руху капіталу.
Фізіократи: Ф. Кенне, А. Тюрго, В. Мірабо	Інвестиції ототожнюються з засобами виробництва та прибутком. Капіталовкладення повинне носити матеріальний характер і джерело формування капіталу – сільське господарство.
Ф. Кене	Інвестиції – засоби виробництва, які можна придбати за гроші.
А. Тюрго	Капіталовкладення – вже частина накопиченої цінності, котра створює нову.
Д. Рікардо	Інвестиції – частина накопичень, яка йде на розширення виробничої бази, зростання робочих місць, що призводить до зростання прибутку. Джерелом інвестицій вважав саме прибуток, проте відкидав кредит як вид капіталовкладення.
Дж. Кейнс	Інвестиції – поточний приріст цінності капітального майна в результаті виробничої діяльності в певний період, тобто частина доходу за певний період, котра не була використана для вжитку.
К. Маркс	Капіталовкладення – спосіб збільшення засобів виробництва. Капітал – суспільне виробниче відношення та засіб експлуатації найманих працівників. Джерело формування інвестицій – додана вартість, яка створюється завдяки зусиллям найманих працівників виробничої галузі.
А. Маршал	Інвестиції – це витрати на капітал, які здатні приносити своєму власнику дохід у майбутньому. Це видатки на торгово-промисловий капітал – фабрики, обладнання, приміщення, та грошовий капітал – позики, що видаються під заставу.
В. Шарп	Інвестувати значить «позбавитись грошей сьогодні, щоб отримати їх більшу кількість у майбутньому».
К. Макконнелл С. Брю	Інвестиції – витрати на будівництво нових заводів, на устаткування, обладнання з тривалим терміном служби, витрати на виробництво та збільшення матеріальних запасів, витрати на покращення освіти та здоров'я працівників.
М. І. Кисиль	Інвестиції – це самостійна, системоутворююча категорія, котра включає різні аспекти, зокрема комерційні, соціальні, технічні, інституціональні, фінансові, боргові, економічні, податкові, митні, амортизаційні, нормативно-правові, організаційні, екологічні та етичні.

За влучним, простим та зрозумілим визначенням Вільяма Шарпа, американського економіста та лауреата Нобелівської премії 1990 року, «інвестиції – це процес вкладання грошей в певну галузь чи діяльність з метою отримання більшого ефекту та прибутку у майбутньому». Інвестиційні процеси – це вливання капіталу в певні інструменти, серед яких цінні папери, нерухомість, страхування, власний бізнес, інвестиційний фонд. Мета інвестування полягає у тому, щоб максимізувати свій прибуток шляхом втрати певної кількості активів зараз та їх збільшення у майбутньому. Аналіз публікацій як вітчизняних вчених (В.О. Озеран, А.А. Пересада, В.С. Рудницький, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, В.Г. Федоренко, М.Г. Чумаченко, В.І. Бачинський) так і зарубіжних (Дж. Бейлі, Л.Дж. Гітман, У.Ф. Шарп та ін.) це доволі ризиковий процес, від результатів якого напряму залежить успіх фінансових витрат та отримання прибутку. Перед тим, як інвестувати в будь-яку справу, потенційний інвестор повинен детально проаналізувати інвестиційний клімат, кон'юнктуру ринку, оцінити ризики, визначити процент рентабельності та очікувані результати. Із розвитком процесів глобалізації поширились процеси транснаціоналізації світової економіки, під впливом яких велике значення отримали транснаціональні корпорації. ТНК у своїй зовнішньоекономічній діяльності активно поширюють прямі іноземні інвестиції. Зараз прямі іноземні інвестиції розповсюджені по всьому світу, їх активно використовують як на державному рівні, так і між декількома іноземними компаніями.

Люди часто інвестують на міжнародному рівні, щоб збільшити свої фінансові активи шляхом диверсифікації. Адже іноземне інвестування є доволі надійним, стабільним та прибутковим. Інвестиції, як економічна категорія – це витрати на створення, розширення, реконструкцію основного капіталу і на пов'язані з цим зміни оборотного капіталу. Звичайно, що інвестиції мають доволі глибоку класифікацію за різними ознаками. На основі дослідження теоретичних засад інвестицій виокремлено класифікацію саме іноземних інвестицій (табл. 1.2) [1].

В табл. 1.2 детально подана класифікація іноземних інвестицій. Таким чином, розрізняють:

- приватні інвестиції, які роблять громадяни і приватні підприємства;
- державні інвестиції – здійснюються центральними та місцевими органами влади й управління за рахунок бюджетних, позабюджетних фондів і запозичених коштів, а також державними підприємствами за рахунок своїх прибутків;
- іноземні інвестиції – вкладання капіталу іноземними громадянами, юридичними особами і державами;
- спільні інвестиції – вкладання юридичними і фізичними особами (громадянами) країни та іноземних держав.

Сукупний обсяг інвестицій, що спрямовуються на нове будівництво, придбання засобів праці та приріст товарно-матеріальних цінностей за певний період часу, називають валовими інвестиціями. А сума нових інвестицій, зменшена на суму амортизаційних відрахувань за певний період часу, є

чистими інвестиціями. Інвестиції поділяють на короткотермінові (вкладення капіталу на період до одного року) і довготермінові (на період понад один рік)

Таблиця 1.2 – Класифікація іноземних інвестицій

Класифікація іноземних інвестицій		
<p>За типом інвестованих активів:</p> <ul style="list-style-type: none"> – іноземна валюта; – національна валюта України; – цінні папери (акції, облігації тощо); – грошові вимоги та права на них; – майно (рухоме і нерухоме); – права інтелектуальної власності; – права на здійснення господарської діяльності; – інші активи (не заборонені законодавством). 	<p>За формою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – придбання частки існуючих українських підприємств; – створення спільних підприємств з українськими суб'єктами господарської діяльності; – придбання рухомого або нерухомого майна в Україні; – придбання в Україні цінних паперів та нематеріальних активів, що дають можливість контролю; – придбання прав на користування землею та природними ресурсами в Україні; – угоди про спільну господарську діяльність та розподіл продукції; – інші не заборонені законодавством форми. 	<p>За ступенем контролю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – прямі; – портфельні. <p>За джерелом вкладення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – первинні; – реінвестиції. <p>За геополітичною спрямованістю:</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвинені країни; – країни, що розвиваються; – інтернціональні.
<p>За формою власності:</p> <ul style="list-style-type: none"> – державні; – приватні; – міжнародних організацій; – недержавних організацій; – змішані. 	<p>За формами державних гарантій:</p> <ul style="list-style-type: none"> – гарантії від зміни законодавства; – гарантії, щодо незаконних дій державних органів та їхніх службових осіб; – гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності; – гарантії переказу прибутків, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій; – інші гарантії. 	<p>За метою інвестування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – досягнення фінансової мети; – досягнення підприємницької мети; – досягнення іншої мети .
<p>За величиною:</p> <ul style="list-style-type: none"> – малі (до 10 тис.дол.); – середні (до 100 тис.дол.); – великі (більше 100 тис.дол.). 	<p>За режимом оподаткування:</p> <ul style="list-style-type: none"> – загальний режим оподаткування; – пільговий режим оподаткування: – податкові канікули; – інвестиційні знижки; – податковий кредит; – прискорена амортизація; – інвестиційні субсидії; інші. 	

<p>За ступенем повернення: – інвестиції, що повертаються; – ризикові; – інвестиції, що не повертаються</p>	<p>За формою оформлення: – явні інвестиції; – приховані інвестиції; – “чорні інвестиції”.</p>	<p>За сферою вкладення: – АПК; – легка промисловість; – лісопромисловий комплекс; – машинобудування; – медична промисловість; – паливно– енергетичний комплекс; – транспортна інфраструктура; – інші сфери.</p>
--	---	---

Джерело: сформовано на основі [2].

Підсумовуючи, можна зазначити, що роль іноземних інвестицій почала активно зростати з посиленням процесів глобалізації, з розвитком науково-технічної сфери, з лібералізацією та поширенням світового ринку. Зараз міжнародні інвестиції мають важливе значення для світової економіки. Дослідження природи та характеру цих інвестицій говорить про те, що розвиток цих процесів залежить від імпортного та експортного потенціалу країн, від конкурентоспроможності підприємств, від кваліфікації робочої сили, якості та кількості природних і людських ресурсів. Територіальні переваги мають вирішальний вплив на вид та форму іноземного інвестування.

2. Сутність міжнародної інвестиційної діяльності, характеристика суб'єктів та об'єктів інвестиційної діяльності.

Інвестиційна діяльність стає міжнародною, коли вона пов'язана з перетином інвестиціями митного кордону. Здійснюється міжнародна інвестиційна діяльність у двох напрямках: вивезення капіталу та залучення іноземних інвестицій.

Міжнародна інвестиційна діяльність – це сукупність практичних дій суб'єктів по вкладенню інвестицій за рубіж та іноземних інвестицій. Вона перерозподіляє у просторі і часі ресурси між окремими суб'єктами й об'єктами різних країн [3].

Задоя А.О. [4] вважає, що міжнародна інвестиційна діяльність – **це діяльність, що пов'язана з:**

- експортом й імпортом капіталів, технологій, послуг;
- здійсненням разом з іншими державами проектів;
- створенням спільних підприємств;
- інтеграційними процесами у різних сферах.

Вивезення капіталу зумовлюється під дією таких чинників, як надлишок капіталів у країні, потребою у нових ринках збуту, сировини, формування певного рівня конкурентоспроможної економіки, міжнародного поділу праці, транснаціоналізації економіки.

Необхідність залучення іноземних інвестицій виникає за: обмеженості внутрішніх інвестиційних ресурсів; низької інвестиційної активності власних інвесторів; необхідності забезпечення разом з інвестиціями нової техніки та технології; бажання створити конкурентоспроможну економіку та освоїти

світові ринки; потреби в модернізації соціальної інфраструктури суспільства.

Класифікація форм міжнародного руху капіталів як спроба спрощеної формалізації реальних відносин передбачає відразу кілька підходів відповідно до того, який бік зазначеного процесу нас цікавить та який критерій береться за базовий.

Серед найбільш загальних підходів до класифікаційного завдання виділимо такі: по-перше, залежно від того, яка міра особистої участі та управлінської відповідальності за долю інвестованого об'єкта його задовольняє найбільшою мірою, по-друге, – відповідно до уявлення інвестора, як швидко він має отримати зиск. Спочатку наведемо перший, функціональний підхід (рис. 1.1).

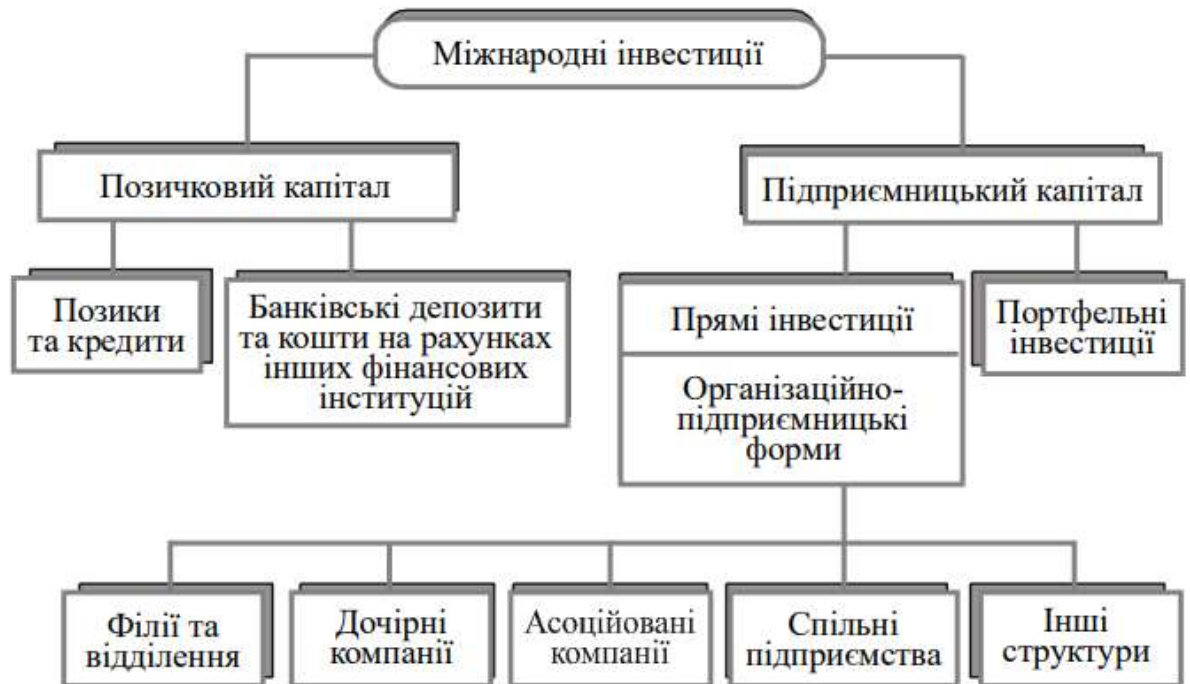

Рисунок 1.1 – Рух капіталу відповідно до функціонального критерію (альтернатива «рантьє-реальний власник»)

Джерело: сформовано на основі [2]

Рух капіталу відповідно до часового критерію подано на рисунку 1.2.

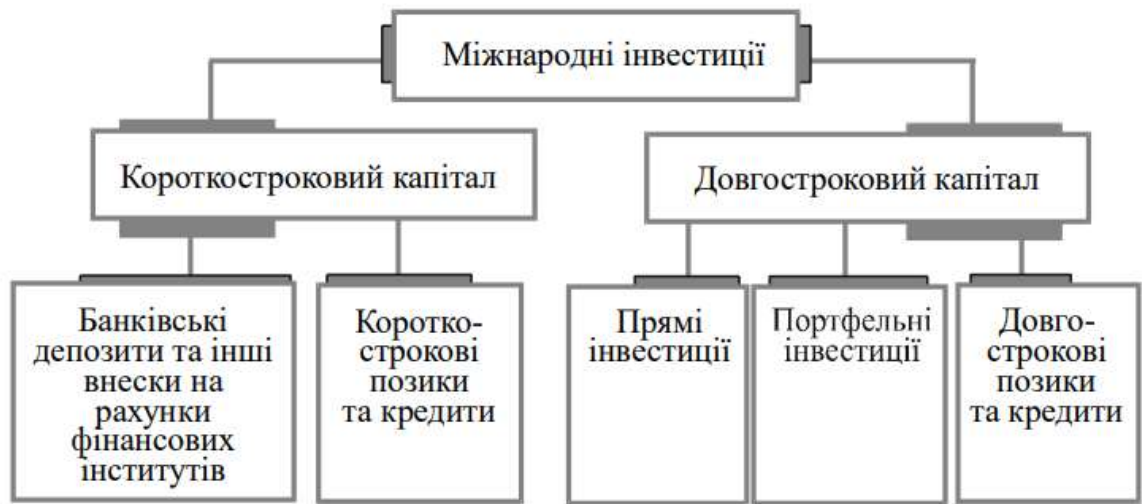

Рисунок 1.2 – Рух капіталу відповідно до часового критерію

Джерело: сформовано на основі [2]

Іноземні інвестиції відіграють важливу роль в економічному розвитку будь-якої країни незалежно від рівня її економічного розвитку. Іноземні інвестиції потрібно розглядати як прискорювач економічного розвитку та політичної стабілізації за умови, що головні напрями інвестиційних процесів перебувають у межах загальної економічної стратегії держави. При цьому іноземні інвестиції здатні позитивно впливати на платіжний баланс країни, рівень зайнятості населення, структурну перебудову економіки, впровадження новітніх технологій та зростання ВВП. У більш широкому контексті, сутність іноземних інвестицій слід визначати як складову залучення сукупного іноземного капіталу для здійснення економічних перетворень [5].

Іноземний капітал, глибоко проникнувши в економіку багатьох країн світу, став складовою частиною їх відтворювального процесу. Частка підприємств, що контролюються іноземним капіталом, в загальному обсязі виробництва обробної промисловості в Австралії, Бельгії, Ірландії, Канаді перевищує 33%, у провідних західноєвропейських країнах становить 21-28%, у США підприємства, що контролюються іноземним капіталом, виробляють понад 10% промислової продукції [5].

Потоки іноземного капіталу нерозривно пов'язані з діяльністю транснаціональних корпорацій. У сучасних умовах функціонування світової економіки транснаціональні корпорації стали однією з головних рушійних сил глобалізації. Транснаціоналізація господарського життя є однією з основних складових глобальної економіки. Вона як важливий елемент глобалізації безпосередньо впливала на її розвиток і майже стала її синонімом, сприяючи прискоренню процесів наближення та взаємопроникнення різних культур, цивілізацій, держав, регіонів, економічних систем, ринків та інститутів. Транснаціональні корпорації (ТНК) створюють власні союзи та господарські партнерства, які пов'язані спільними майновими та немайновими відносинами, внутрішньофірмовим обміном і власністю на майже усі світові мобільні, мультифункціональні фактори виробництва, вони є породженням глобалізації і

найцікавішим об'єктом для вивчення. ТНК перетворилися з суб'єктів у об'єкти міжнародної політики, беручі активну участь в усіх глобальних процесах. У сучасних умовах приймаючі країни (розвинуті й ті, що розвиваються), як правило, схвалюють ТНК на своїй території. Більше того, в світі існує конкуренція між країнами за залучення прямих зарубіжних інвестицій, у процесі якої ТНК отримують податкові знижки та інші пільги [6].

Однак існує і низка проблем, пов'язаних з діяльністю ТНК у приймаючій країні. Найпоширенішою помилкою щодо визначення наслідків діяльності ТНК є та, що від міжнародних операцій цих корпорацій одна країна обов'язково виграє, а інша - несе збитки. У реальному житті такі ситуації можливі, однак існують і інші результати: обидві сторони можуть або виграти, або програти. Крім того, приймаючі країни схильні вважати, що прибутки, які отримують ТНК, надто високі. Стягуючи податки з ТНК, вони переконані, що могли б отримувати набагато більше, якби ці корпорації не одержували свої прибутки у країнах з низьким рівнем оподаткування. У таблиці 1.2 відображено найтипівші плюси і мінуси діяльності ТНК для приймаючої країни і для країни, що вивозить капітал.

Діяльність ТНК по-різному оцінюється в країнах їх базування. Однак усі вони визнають факт широких можливостей ТНК і неухильного розширення їх діяльності за національними кордонами, а також істотну роль ТНК у вкладеннях капіталу в національну економіку. Найбільш проблемними в діяльності ТНК для країн базування є взаємовідносини ТНК і національних урядів та реалізація корпоративних інтересів ТНК.

На думку відомого вченого Дж. Даннінга [7], основні положення відносини між урядами і ТНК зводяться до того, що:

1) у минулому державна політика щодо ТНК не була явно пов'язана із загальною державною стратегією, оскільки ТНК контролювали дуже невелику частину економіки, і уряд вважав результати регулювання діяльності ТНК незначними;

2) тепер уряди змушені розглядати досягнення порівняльних переваг у галузі ресурсів, які перебувають під контролем ТНК, як самостійну економічну мету і надавати все більшого значення ТНК у державній політиці.

Таблиця 1.3 – Вплив ТНК на країни базування та приймаючі країни

	Приймаюча країна	Країна, що вивозить капітал
да	Отримання додаткових ресурсів (капітал, технології, управлінський досвід, кваліфікована праця) Стимулювання розвитку національної економіки, збільшення обсягу продукту, що виробляється, і прибутку,	Іноземні інвестиції ефективніші, ніж аналогічні внутрішні

	<p>прискорення економічного зростання і розвитку</p> <p>Отримання податків від діяльності ТНК</p>	
Проблеми	<p>Представники приймаючої країни не допускаються до участі в проведенні НДДКР</p> <p>Посилена експлуатація і встановлення зовнішнього контролю з боку ТНК</p> <p>ТНК можуть маніпулювати цінами з метою уникнення податків</p>	<p>Державне регулювання іноземних інвестицій: заборона інвестування в окремі галузі, особливі умови інвестування (використання місцевих напівфабрикатів, навчання місцевих кадрів, проведення НДДКР у приймаючій країні, розширення експорту продукції, що виробляється), втрати в торговому балансі</p> <p>Ризик конфіскації інвестицій</p>

Джерело: сформовано на основі [7]

Приплив іноземних капіталовкладень сприяє розвитку внутрішньорегіональної торгівлі, оскільки значну частину своїх потреб у комплектуючих виробках і обладнанні філії іноземних компаній задовольняють за рахунок імпорту з країни-інвестора [7].

Найважливішим аспектом розуміння проблеми означених відносин ТНК і національних економік є усвідомлення того, що для ефективного виконання своєї ролі міжнародного перерозподільчого агента транснаціональна корпорація повинна вільно переміщувати капітал, технологію, підприємницькі навички, товари та цінні папери по всьому світі відповідно до ринкових можливостей, затрат і конкуренції. Тому внесок ТНК в ефективність та розвиток світової економіки залежить від політики національних урядів стосовно діяльності цих компаній, що сприяє оптимізації міжнародного виробництва і торгівлі.

Пряме зарубіжне інвестування (ПЗІ) – це комплексна діяльність, яка охоплює такі напрями, як переказ капіталу, контролююче інвестування, джерело коштів операцій за кордоном, баланс руху платежів. Специфіка процесу полягає в тому, що, з одного боку, вивезення капіталу у формі прямих вкладень сприяє утворенню транс- і багатонаціональних концернів та розширенню їх діяльності, а з іншого – саме існування таких компаній неможливе без форсування прямих часток закордонних інвестицій [6].

Зростання обсягів вивезення прямих інвестицій відбувається, по-перше, за рахунок вивезення підприємницького капіталу; по-друге, через наступне реінвестування прибутків. В одних країнах до прямих інвестицій зараховують також довго- і короткострокові кредити (СЩА, Японія), в інших – тільки

довгострокові (окремі країни Західної Європи). Незважаючи на розбіжності у визначенні предмету прямого інвестування, світове інвестиційне середовище є однаковим для всіх інвесторів. Воно складається з трьох основних елементів: цінні папери (фінансові та прямі інвестиції або фінансові активи); фондові (фінансові) ринки; фінансові посередники (фінансові інститути)

Фізично прямі іноземні інвестиції – це транснаціональні компанії (ТНК), які розміщують свої виробничі потужності або проводять будь-яку іншу діяльність у країні-реципієнті інвестицій. В умовах глобалізації світової економіки та стирання кордонів між країнами, ТНК активно переміщуються по світу з метою отримання доступу до нових ринків або підвищення прибутковості виробництва, завдяки скороченню витрат та економії на заробітній платні. Це явище відкриває містам нові можливості для економічного розвитку та залучення вкрай необхідних додаткових зовнішніх інвестицій.

Прямі іноземні інвестиції створюють нові виробничі потужності та нові робочі місця, сприяють розвитку експорту з країни і виступають, таким чином, додатковим потужним рушійним фактором розвитку економіки. З огляду на це, країни та регіони усього світу ведуть жорстку конкурентну боротьбу, щоб залучити такий тип інвестицій на свої території [8].

У світовій практиці розрізняють дві форми прямих іноземних інвестицій: злиття та поглинання (англ. M&A – Merge and acquisition); інвестиції у створення нових підприємств, так звані інвестиції «Грінфілд» (від англ. green – зелений, field – поле).

В Україні, більша частина ПІІ також виконувалась у формі злиття та поглинання. До найбільш масштабних прикладів належать операції у банківському та фінансовому секторах, коли великі міжнародні банківські мережі купували українські банки. Крім того, приватизація, на яку припала перша хвиля великих інвестицій в Україну – це також класичний приклад операцій зі злиття та поглинання. Тільки в останньому випадку іноземний інвестор купує не приватні компанії, а державні підприємства.

Необхідно брати до уваги, що у процесі операцій злиття та поглинання фактично не відбувається створення нових виробництв або підприємств. Через це такі інвестиції не мають радикального впливу на економіку країни-реципієнта. Крім того, операції зі злиття та поглинання, за винятком приватизації, відбуваються між приватними компаніями, здебільшого за межами можливого впливу державного сектору та місцевого самоврядування.

На відміну від злиття та поглинання, інвестиції «Грінфілд» створюють нові виробничі потужності, нові робочі місця та сприяють розвитку експорту з країни, виступаючи, таким чином, потужною додатковою рушійною силою розвитку економіки. Через це, країни та регіони усього світу ведуть жорстку конкурентну боротьбу за залучення інвестицій саме такого типу для своїх територій і витрачають серйозні державні та муніципальні ресурси на діяльність із залучення інвестицій.

Існує чимало літературних джерел з питань інтернаціоналізації підприємств, які дають теоретичні пояснення щодо цілей та мотивів транснаціональних компаній, що здійснюють прямі іноземні інвестиції.

Виходячи з мотивації для міжнародної експансії компанії, можна визначити 4 головних типи ПП [8]:

1. У пошуку ресурсів (скорочення витрат та отримання доступу до сировини).

Коли компанії інвестують за кордоном, щоб отримати ресурси, які недоступні у рідній країні, кажуть, що це ПП у пошуку ресурсів або активів, їх також інколи називають «вертикальними». Ресурсами можуть бути природні ресурси, сировина або ж маловитратні фактори виробництва, такі, як некваліфікована робоча сила. У виробничому секторі, коли транснаціональні компанії здійснюють прямі інвестиції з метою подальшого експорту, витрати на фактори виробництва стають особливо важливими. На відміну від горизонтальних ПП, вертикальні, або експортно-орієнтовані ПП включають переміщення компонентів серійного виробництва до країни-реципієнта інвестицій. Наявність дешевої робочої сили, один із головних факторів для експортно-орієнтованих ПП. Крім того, у країнах, які багаті на природні ресурси, такі, як нафта, природний газ, деревина – ПП активно залучаються до видобувного сектору.

2. У пошуку ринків (з метою збільшення продажу на закордонних ринках).

ПП у пошуку ринків здійснюються компаніями, які за кордоном виробляють такі ж товари, як і у своїх рідних країнах. Їх мета полягає у встановленні та експлуатації місцевих та регіональних ринків для збуту кінцевої продукції компанії. ПП такого типу також називають «горизонтальними ПП», оскільки вони включають копіювання виробничих потужностей у країні-реципієнті інвестицій. До варіантів ПП у пошуку ринків належать ПП «для обходу тарифів» або для заміщення експорту. Оскільки причиною для горизонтальних ПП є більш зручний доступ до місцевого ринку, за рахунок розміщення виробництва в межах країни, то розмір ринку у приймаючій країні та його розширення є головними рушійними факторами. Перешкоди для доступу на місцеві ринки, такі як тарифи та транспортні витрати, також стимулюють ПП такого типу.

3. У пошуку прибутковості (використання конкурентних переваг приймаючої країни, в якій дешевше виробляти продукцію для експорту у країну походження ПП, коли цільовими ринками є закордонні).

Іноземні інвестиції називають інвестиціями у пошуку прибутковості, або ж, як їх також інколи називають – у пошуку ефективності, коли компанія може отримати користь від звичайного управління географічно розподіленими операціями за наявності заощаджень завдяки масштабам діяльності та диверсифікації. ПП у пошуку прибутковості застосовують «вертикальні» компанії, або компанії, які географічно розподіляють виробництво на декілька стадій на основі факторів інтенсивності. Метою є реструктуризація поточних інвестицій компанії для того, щоб забезпечити більш ефективний розподіл своєї міжнародної економічної діяльності.

4. ПІ у пошуку стратегічних активів / можливостей. Транснаціональні компанії досягають своїх стратегічних цілей за рахунок придбання вже існуючих компаній в інших країнах, наприклад, для того, щоб зберегти або покращити своє глобальне становище серед конкурентів (наприклад, купити фармацевтичну компанію для того, щоб отримати контроль над її патентами на лікарські препарати, або над їхніми потужностями / вченими відділу розробок та досліджень). До таких стратегічних цілей відносяться придбання ключових місцевих компаній, місцевих можливостей, придбання ноу-хау, вихід на ринок раніше за конкурентів та інші.

Із наведеної вище класифікації можна побачити, що найбільш пріоритетним типом інвестицій для економіки регіону та країни в цілому є ПІ у пошуку прибутковості. Такими інвесторами зазвичай є компанії із більш високим рівнем технологічних процесів, ніж у країні-реципієнті, що супроводжується позитивним ефектом для підвищення кваліфікації місцевої робочої сили. Їх продукція має високу додану вартість та, що найголовніше, вона є експортно-орієнтованою. Таким чином, такі інвестиції збільшують валютні надходження до країни-реципієнта інвестицій, сприяють розвитку місцевої економіки та зростанню добробуту.

3. Мотивація партнерів з інвестиційної діяльності

Будь-яка інвестиційна діяльність та процеси, пов'язані з цим, несуть в собі певне підґрунтя і ціль. Інвестори завжди досліджують приймаючу сторону, аналізують стан, кон'юнктуру, оцінюють ризики. Ці фактори у свою чергу повинні утворювати мотиваційні передумови залучення прямих іноземних інвестицій, або їх відсутність, якщо щось не влаштовує потенційного інвестора. Зрозуміло, що приймаюча сторона зацікавлена у підвищенні мотивації з боку іноземних інвесторів та поліпшенням інвестиційного клімату.

Прямі іноземні інвестиції – це, як правило, розширення та розвиток діяльності транснаціональних корпорацій. Тобто процеси ПІ починаються з того, що фірми стають транснаціональними. Основні мотиви для іноземного інвестування дають змогу зрозуміти, чому інвестори обирають певні місця для ведення своєї діяльності. Компанії, які функціонують в економічно розвинутих країнах, стикаються з перенасиченням внутрішнього ринку. Тому вони шукають можливості розширювати масштаби виробництва та випуску продукції, пошуку нових ринків збуту. Багатонаціональні підприємства значно переважають місцеві фірми. Це проявляється у технологічній перевазі, диверсифікації продукції, потужної фінансової бази, гнучкості, чіткому управлінні та експертній оцінці ринку. Тому звичайно транснаціональні корпорації прагнуть скористатись розривом у продуктах і послугах на нових іноземних ринках та максимізувати свій прибуток. Іншою причиною для переходу багатонаціональних організацій на нові ринки є інвестування в природні ресурси. Це в свою чергу показує конкурентну боротьбу між фірмами за ресурси та контроль за перевагами конкурентів у цьому питанні. Але основною мотиваційною передумовою інвестування є збільшення прибутку [9].

У процесах формування мотиваційних чинників залучення іноземних інвестицій не варто забувати про забезпечення надійних і безпечних умов для інвесторів. Визначення, ідентифікація і вимірювання факторів ризику та загроз

є одним з найважливіших завдань забезпечення економічної та інвестиційної безпеки. За словами вітчизняного економіста В. І. Кириленка, державна інвестиційна безпека – це здатність підтримувати промислові заощадження та капітальні інвестиції на рівні, що гарантує відповідні темпи розширення реструктуризації та технологічного переозброєння економіки. В. І. Кириленко виокремлює позитивний та нормативний аспекти інвестиційної безпеки. Позитивний аспект – це поєднання захищеності та розвитку національної економіки. З позиції захищеності інвестиційна безпека передбачає подолання певних загроз і досягнення критеріального рівня основних соціально–економічних показників. З позиції розвитку інвестиційна безпека означає реалізацію необхідних темпів економічного зростання. Нормативний аспект інвестиційної безпеки розглядається як поєднання стану економіки та її змін, гарантованих державою. Кінцевою метою цього поєднання є конкурентоспроможність економіки, а засобами її досягнення – інструменти індикативного регулювання у поєднанні з ринковим саморегулюванням [10].

Питання інвестиційної політики є вкрай важливим як для кожного регіону, так і для всієї України. Зараз інвестиційний клімат погано стимулює прямі та портфельні інвестиції в країну. Для успішного залучення іноземних інвестицій треба мати стабільні та надійні підприємства з налагодженим виробництвом і готовністю конкурувати. Більшість українських підприємств сьогодні не відповідають цим вимогам, а тому не можуть стати реальним об'єктом інвестицій. Систематизуючи існуючу ситуацію, треба досліджувати напрями інвестиційної безпеки, виявляти інструменти та заходи з її забезпечення, визначати пріоритети підвищення надійності, прогнозувати рівні інвестиційної безпеки [11].

Рисунок 1.3 – Напрями дослідження інвестиційної безпеки

Джерело: сформовано на основі [11].

Можна припустити, що в певній країні будуть переважати мотиваційні чинники виключно однієї галузі або напряму. Це в свою чергу може привести до дисбалансу в економіці внаслідок переважання однієї сфери діяльності. Тому державна політика та державне втручання повинне бути невід'ємним чинником у процесах запрошення та зацікавлення іноземних інвесторів. Тема участі держав в інвестиційній діяльності залишається актуальною. Правовий статус держави у регулюванні інвестиційної діяльності покликаний вирішувати такі проблеми:

- утворення монополій;
- регулювання економічної активності;
- баланс у розвитку секторів економіки.

Приватний сектор є локомотивом та головною складовою економіки. Однією з особливостей є свобода вибору форм і сфер інвестиційної діяльності. Є тільки ряд країн, де певні галузі повністю або частково закриті для іноземних інвесторів. Головним критерієм доцільності реалізації будь-яких інвестиційних проектів є ситуація на ринку. Однак разом з цим інвестори беруть до уваги економічні та адміністративні норми той країни, куди вони направляють свої інвестиції. Наприклад будівні або екологічні аспекти інвестиційної діяльності регулюються жорсткими адміністративними методами [12].

Говорячи про мотиваційні чинники залучення ПІІ, можна привести еклетичну парадигму Дж Даннінга. Цією теорією Дж. Даннінг прагнув інтегрувати різні підходи до аналізу міжнародного виробництва та пояснити, чому і коли підприємство приймає стратегічне рішення інтегруватись у зовнішній ринок шляхом відкриття нових фірм закордоном та їх фінансуванням через ПІІ. Дж. Даннінг виокремив три умови, які повинні бути дотримані фірмою, щоб долучатись до процесів прямого іноземного інвестування:

1) іноземні інвестори повинні володіти специфічними перевагами власності (Ownership-specific advantages або O-advantages), які можуть бути виражені у формі активів і які забезпечують фірмам конкурентні переваги на ринках, куди вливаються інвестиції.

2) Приймаюча сторона повинна мати специфічні, локальні переваги місцеположення (Location-specific advantages або L-advantages) у порівнянні з іншими країнами, включаючи країну-інвестора, які і роблять її привабливою для іноземних інвесторів.

3) Повинні існувати переваги інтернаціоналізації (Internalization advantages або I-advantages). Тобто переваги від здійснення певних угод всередині фірми (між різними підрозділами, галузями, філіалами одного і однієї її тієї ж ТНК) у порівнянні зі здійсненням цих угод на зовнішньому ринку [13].

Світовий рух капіталу – це міграція капіталу між країнами, включаючи експорт, імпорт капіталу та його функціонування закордоном. Рух активів відноситься до руху грошового капіталу з метою інвестування, торгівлі та ведення бізнесу, включаючи інвестиційний капітал в межах корпорацій. У більшому масштабі уряди країн направляють фінансові ресурси з податкових надходжень на різні програми та на торгівлю з іншими країнами. Індивідуальні інвестори наприклад направляють заощадження та інвестиційний капітал у цінні папери, такі як акції, облігації. Міжнародний рух капіталу має великий

вплив на світову економіку. Це проявляється, перш за все, в тому, що міжнародний трансферт капіталу сприяє зростанню світової економіки [14].

Рух іноземного капіталу в формі прямих і портфельних інвестицій є ознакою глобальних фінансів. Його динаміка відображає циклічність економіки: приплив збільшує ВВП, відтік посилює кризу, спад, рецесію, нерідко призводить до девальвації слабких національних валют. Існує певна кореляція між станом економіки, її ростом, ліквідністю фінансових інструментів компаній національного масштабу і рухом іноземного капіталу. Після глобальної кризи, яка почалась в 2008 році, потоки капіталу між ринками, що розвиваються, практично зрівнялися. Розвинуті ринки, стали не тільки прибутковими, але і ємними, надійними, ліквідними, інвестиційно привабливими. Для країн, що розвиваються, іноземні інвестиції стали істотним чинником економічного зростання, освоєння нових технологій і сучасного корпоративного менеджменту, елементом державних програм модернізації. Для високорозвинених економік надається можливість розширення ринків за рахунок переданого виробництва і купівлі реальних активів [15].

Контрольні питання

1. Розкрийте економічну сутність інвестицій.
2. Дайте визначення понять «прямі інвестиції» і «портфельні інвестиції».
3. Охарактеризуйте мотиви втечі капіталу.
4. Дайте визначення поняття «міжнародна інвестиційна діяльність».
5. Назвіть критерії класифікації іноземних інвестицій.
6. Охарактеризуйте суб'єкти та об'єкти інвестиційної діяльності.
7. Назвіть і поясніть напрями дослідження інвестиційної безпеки.